

Coolia 29 (3), juli 1986

TRUFFELNIEUWS UIT 1985. STEPHENSIA CROCEA EN OCTAVIANINA ASTEROSPERMA OPNIEUW IN NEDERLAND GEVONDEN

G.A. DE VRIES, *Chopinlaan 1, 3741 HE Baarn*

SUMMARY

In 1985 the following hypogeous macromycetes were found in the Netherlands: *Elaphomyces muricatus*, *Hydntria tulasnei*, *Hymenogaster tener*, *Octavianina asterosperma* var. *asterosperma* (4th record), *Rhizopogon luteolus*, *Stephensia bombycina* (3rd record), *S. crocea* (2nd record) and *Tuber maculatum*. *Octavianina asterosperma* var. *asterosperma* is described and its ecology and taxonomy are discussed.

Hoewel het jaar 1985 voor de vruchtzetting van truffels uitermate ongunstig was, is de toestand in Nederland toch minder slecht geweest dan in Midden- en Zuid-Europa, want het is mij bekend dat er in ons land tenminste 8 soorten werden gevonden en gedocumenteerd. Hieronder bevonden zich naast de vrij algemene *Elaphomyces muricatus*, *Hydntria tulasnei*, *Hymenogaster tener*, *Rhizopogon luteolus* en *Tuber maculatum* ook een drietal zeldzaamheden, die later zullen worden besproken. Opvallend is, dat alle genoemde soorten afkomstig waren van nieuwe vindplaatsen. Dit is des te opmerkelijker, omdat onderzoek van een aantal reeds bekende, goede truffelterreinen niets opleverde. Hoewel bij de vruchtzetting van vooral de zeldzame soorten een zekere periodiciteit een rol kan hebben gespeeld, zouden deze gegevens erop kunnen wijzen dat de ook in Nederland in 1985 voor fungi toch in het algemeen slechte weersomstandigheden plaatselijk stimulerend hebben gewerkt op het voorkomen van een aantal truffelsoorten.

Als eerste voorbeeld kan hier genoemd worden de Harige plooitruffel (*Stephensia bombycina* (Vitt.) Tul.), die bij Vlaardingen op drie vindplaatsen met kleiachtige bodem in grote hoeveelheid voorkwam (v. As & Eigenhuis, 1986). Van de Oranje plooitruffel (*Stephensia crocea* Quél.), die al in 1982 in Drimmelen was gevonden (De Vries, 1985) en daar ook in 1983 weer was opgekomen, werd een tweede groeiplaats ontdekt door mevrouw H. Nadel tijdens een excursie van de Nederlandse Mycologische Vereniging op het landgoed Huys ten Donck te Ridderkerk, op 17 augustus 1985. Net als in Drimmelen groeide deze truffel ook onder loofhout op klei. Het schaarse materiaal, dat in het Rijksherbarium te Leiden onder nummer HLB 984.37-321 wordt bewaard en dat mij door Dr. C. Bas voor nader onderzoek werd toegezonden, bleek inderdaad tot *Stephensia crocea* te behoren.

Een derde bijzonderheid op truffelgebied van het afgelopen jaar was de gasteromyceet *Octavianina asterosperma* (Vitt.) Kuntze, var. *asterosperma*, die door G. Immerzeel op 6 oktober werd gevonden op het landgoed Nijenrode te Breukelen. Dicht opééngedrongen tussen mos en kort gras groeiden daar, vaak gedeeltelijk bovengronds, onder een paar eiken, een groot aantal exemplaren van deze op het eerste gezicht wel wat op een witbeschimmelde *Scleroderma* lijkende soort. In Nederland werd *O. asterosperma* voor de eerste maal gevonden door B.E. Bouwman op 15 oktober 1917 op het landgoed Nieuw Amelisweerd te Bunnik (prov. Utrecht) (Cool & Meulenhoff, 1918). Helaas bestaat er van deze vondst geen herbariummateriaal en ook geen tekening of beschrijving. Desondanks wil ik deze vondst toch als de eerste voor Nederland beschouwen, omdat ik geen enkele twijfel koester over de juistheid van de determinatie door Cool & Meulenhoff. Gelukkig bezit het Rijksherbarium wel materiaal van drie latere vondsten. Twee hiervan, de nummers HLB 974.465-522 en HLB 953.133-168, werden verzameld door J. Daams (op resp. 25 september 1949 en 23 augustus 1953) op een rijke vindplaats langs de Oirschotse Dijk te Eindhoven, waar de soort al enige jaren achtereen voorkwam (Daams & Westmijze, 1949). De derde vondst (HLB 955.117-694) was afkomstig van Olterterp (prov. Friesland), waar mevrouw H. Kijlstra-Quarré hem op 18 september 1955 had ontdekt in een zandige wegberm onder een eik (Wisman, 1976). Van deze reeds in de Wetenschappelijke Mededelingen 88 (De Vries, 1971) beschreven soort volgt hier een wat uitgebreidere beschrijving.

***Octavianina asterosperma* (Vitt.) Kuntze var. *asterosperma* (fig. 1).** - *Octaviania asterosperma* Vitt., Monogr. Tub.: 17.1831. - *Octavianina asterosperma* (Vitt.) Kuntze, Rev. Gen. Pl. III,2: 501.1898. - *Arcangeliella asterosperma* (Vitt.) Zeller & Dodge, Ann. Miss. bot. Gdn 22: 366.1935.

Ascomata tot ± 7 cm groot, in het algemeen rond of niervormig, soms onregelmatig knobbelig, vaak onderling vergroeid, eerst vrij bros, later gelatineus-kraakbeenachtig, gewoonlijk zonder aangedrukte rhizomorfen. Peridium 100-200 μm (volgens Hesse 500-800 μm dik), vaak gebarsten, met de gleba vergroeid en daarvan niet of nauwelijks te verwijderen, wit-viltig, aan het daglicht blauwgroen en bij kneuzing via blauwgroen of plaatselijk vuilpurper tot bruinzwart verkleurend. Gleba met naar buiten toe kleiner wordende, van de basis enigszins radiaal uitstralende, van vorm onregelmatige kamertjes, aanvankelijk grijswit, later okerbruin, op doorsnede soms een kleurloos of licht zalmkleurig, met joodjoodkali groenverkleurend slijm afscheidend, afhankelijk van de uitwendige factoren vervloeiend dan wel opdrogend, met in jonge toestand aan de basis een steriel

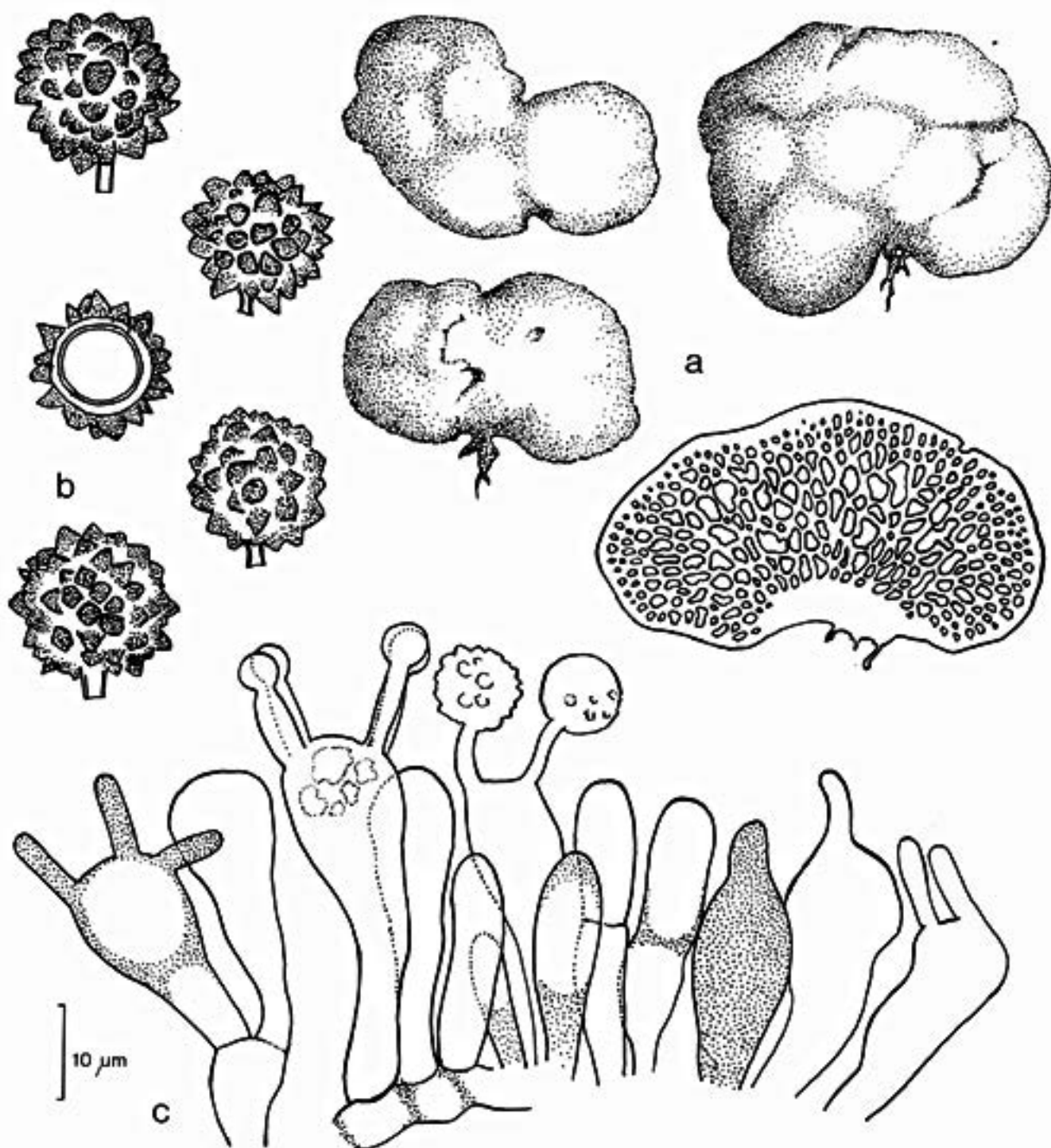

Fig. 1. *Octavianina asterosperma* var. *asterosperma*.

a. Vruchtlichamen, waarvan één op doorsnede (x1); b. Basidiosporen; c. Hymenium met basidiën en cystidiolen.

gedeelte (columella). Tussenschotten grijs, 100-150 μm dik, splijtbaar, soms aan de lucht blauwgroen verkleurend. Melksapvaten in het trama aanwezig, maar veelal moeilijk te zien. Geur in jonge toestand radijsachtig, later zoetig als van sherry met een wat prikkelende, lookachtige component, na droging als een mengsel van muskus met foenegriek. Basidiën 20-40 x 10-15 μm , naar onder toe smaller (5-6 μm), 2-4-sporig, met 5-14 μm lange, $\pm 2 \mu\text{m}$ dikke sterigmata. Cystidiolen aanwezig. Sporen dextrinoid, in sulfovanilline en sulfobenzaldehyde niet verkleurend, zonder ornamentatie 11-14 μm , rond, jong licht geelbruin, bij rijpheid vrij donkerbruin, vaak met een 5-8 μm lange sterigmarest, met zeer grove, stompe of spitse, tot 6 μm hoge, gemakkelijk afbrekende stekels en een $\pm 1 \mu\text{m}$ dikke wand, de kleine glebakamers geheel vullend. Herb. De Vries 10067.

Octavianina asterosperma wordt beschouwd als de typesoort van *Octavianina* Kuntze, een geslacht uit de familie Octavianinaceae Locq. ex Pegl. & Young in de orde Hymenogasterales Cunn. Hij wordt gevonden in de meeste landen van Europa, maar is ook bekend uit Noord-Afrika en Noord-Amerika (Dodge & Zeller, 1936). Volgens Hawker (1954) was hij in Engeland vrij gewoon. Grosz & al. (1980) noemden hem een algemene soort in West-Duitsland, hetgeen echter volgens Grosz (in litt.) alleen gold voor de jaren rond 1970. Als groeiplaatsen worden vermeld: loofbossen met eiken en beuken op verschillende grondsoorten. Op kalkbodems groeit hij vooral onder mos aan de voet van bomen, op zand echter vaak aan de rand van bodemverdiepingen, waar de dejecta zich heeft kunnen ophopen (Grosz & al, l.c.). In Nederland houdt hij zich kennelijk aan de wat rijkere, kleiachtige bodems.

Octavianina asterosperma wordt soms aangetast door de van boleten, *Rhizopogon* en *Melanogaster* bekende *Sepedonium chrysospermum*, zoals ook te zien was bij enkele exemplaren uit Nijenrode.

Ik dank Dr. C. Bas voor de toezending van herbariummateriaal en voor de opgave van de HLB-nummers.

LITERATUUR

- As, B. van & Eigenhuis, K.J. (1986). *Stephensia bombycina*, de Harige plooitruffel in oud havenslib. *Coolia* 29: 16-20.
- Cool, C. & Meulenhoff, J.S. (1918). Bijdrage tot de mycologische flora van Nederland. Meded. Ned. Mycol. Vereen. 9: 53-109.
- Daams, J. & Westmijze, W.K. (1949). Paddestoelenvondsten in de omgeving van Eindhoven in 1949. *Pungus* 19: 61-64.
- Dodge, C.W. & Zeller, S.M. (1936). *Elasmomyces*, *Arcangeliella* and *Macowanites*. *Ann. Mo. bot. Gdn* 23: 599-638.
- Grosz, G., Runge, A. & Winterhoff, W. (1980). Bauchpilze (Gasteromycetes s.l.) in der Bundesrepublik und West-Berlin. *Beih. Z. Mykol.* 2: 1-220.

- Hawker, L.E. (1954). British hypogeous fungi. Phil. Trans. R. Soc., Ser. B., Biol. Sci. 650, 237: 429-546.
- Vries, G.A. de (1971). De fungi van Nederland III. Hypogaea. Truffels en schijntruffels. Wed. Meded. K. Ned. natuurh. Veren. 88: 1-64.
- Vries, G.A. de (1985). Over twee zeldzame *Stephensia*-soorten. Coolia 28: 96-101.
- Wisman, J. (1976). De verspreiding van truffels in Friesland. Veld en Vitrine 54: 466-471.
-

Coolia 29(3), juli 1986

TOLZWAMMEN (COLTRICIA) IN HET AMSTERDAMSE BOS

JOHN REIJNDERS, *Nieuwe Meerdijk 382, 1171 NX Badhoevedorp*

SUMMARY

The occurrence of *Coltricia cinnamomea* and/or *C. perennis* in the Amsterdamse Bos is discussed.

Het is interessant, in Coolia de mycologische bevindingen van andere paddestoelenkenners te lezen en die te vergelijken met eigen mycologische ervaringen. Zo ook de bevindingen van Peter Jan Keizer t.a.v. *Coltricia cinnamomea* (Jacq.)Murrill (Keizer, 1985), welke gedeeltelijk overeenstemmen met en gedeeltelijk verschillen van mijn ervaringen met deze soort in het Amsterdamse Bos.

Coltricia cinnamomea is in 1944 in het Amsterdamse Bos ontdekt door Marie de Kreuk (N.J.N. Amsterdam), die als pionierster de paddestoelen van dit bospark inventariseerde in de jaren 1942 - 1948 (Kleijn, 1951). Volgens mondelinge overlevering werd de soort toen als zodanig gedetermineerd door Dr. M.A. Donk van het Rijksherbarium.

Wij (Willy, Theo en Johnny Reijnders; N.J.N., Amsterdam) die van 1945-1951 de mycoflora van het Amsterdamse Bos inventariseerden, leerden de soort kennen via Marie de Kreuk op een excursie in oktober 1945. Daarna vonden we deze *Coltricia* elke herfst weer terug van 1946 t/m 1949, steeds op dezelfde groeiplaats aan de rand van een loofhoutbosje, aangeplant in 1937, bij de roeibaantribune.

Nadien verflauwde onze aandacht voor de paddestoelen van het Amsterdamse Bos, doch toen ik in 1974 weer met de inventarisatie aanving, vond ik *C. cinnamomea* direct weer terug. Ook de elf jaren hierna kwam ik deze tolzwam vrijwel elke herfst tegen, vanaf eind juni tot eind januari (groen van de algen), op in totaal 15 groeiplaatsen in vijf verschillende kilometerhokken. De enkele jaren dat ik de soort miste was deze vermoedelijk wel aanwezig, maar omdat ik er niet gericht